

KÜTÜKOĞLU, Bekir

(1926-1990)

Osmanlı tarihçisi.

Ürgüp'te doğdu. İlk öğrenimini burada, orta öğrenimini Kayseri'de tamamladı. Daha sonra Yüksek Öğretmen Okulu'na girdi ve 1948'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl Adana'nın Haruniye ilçesine bağlı Düziçi Köy Enstitüsü'ne tarih öğretmeni olarak tayin edildi. Askerlik hizmetinin ardından bir süre Zonguldak'ta öğretmenlik yaptı. 1953'te Zeki Velidi Togan'ın çağrısı üzerine İstanbul'a gelerek Tarih Bölümü'nün Umumi Türk Tarihi Kürsüsü'nde asistanlığa başladı. Fakat tez konusu meselesinde hocasıyla anlaşamayınca kısa bir süre kadrosundan ayrılıp Türkiyat Enstitüsü müdür yardımcılığı görevinde bulundu. Ardından Yeniçağ Tarihi Kürsüsü asistanlığına getirildi ve doktora çalışmalarını bu kürsüde sürdürdü. *Osmanlı-Safevî Siyasî Münasebetleri 1578-1590* adlı teziyle 1957'de doktor unvanını alan Kütükoğlu, aynı konunun devamı olarak 1590-1612 yılları arası münasebetleri incelediği teziyle de 1965'te doçent oldu. Doçentlik çalışması sürerken bir yıllığına Fransa'ya ve kısa süre için İngiltere'ye giderek kütüphanelerde araştırmalar yaptı. 1967-1969 arasında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde (bugünkü Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) müdürlük yapan Kütükoğlu 1970'te bir yıl kadar Londra, Paris ve Viyana kütüphanelerinde incelemelerde bulundu. 1974'te profesör oldu. 1983'te Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı başkanı, aynı yıl içinde Edebiyat Fakültesi İslâm Araştırmaları Merkezi müdürü, Ocak 1990'da Tarih Bölümü başkanı oldu. 28 Haziran 1990'da bir kalp krizi sonucunda vefat etti.

Yurt içinde ve yurt dışında birçok kongre, sempozyum ve seminere katılan Kütükoğlu 1973-1980 yılları arasında *İslâm Ansiklopedisi* murahhas üyeliği, 1980-1981'de murahhas müdürlüğü yaptı. Bu arada *Tercüman* gazetesince yayımlanan 1001 Temel Eser serisinde çıkan pek çok kitabı kontrol etti. 1983'te Türk Tarih Kurumu, 1985'te Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü aslı üyeliklerinde bulundu. Osmanlı-İran siyasî münasebetleri dışında başlıca ilgi alanını Osmanlı tarih yazıcılığı konusu oluşturdu. En büyük amacı orijinal Osmanlı tarihi kaynaklarının ilmî neşrinin gerçekleştirilmesiydi. Nezaretinde

hazırlanan lisans üstü tezlerin çoğunluğunu tarih kaynaklarının tenkitli neşirleri ve tahlilli teşkil etmiştir. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından kurulan, aralarında M. Nihad Çetin ve Mertol Tulum'un da bulunduğu Evliya Çelebi Seyahatnâmesi Yayımlama Komisyonu'na başkan seçilen Kütükoğlu'nun ani ölümü üzerine bu proje gerçekleştirilemedi. Aşırı titizliği ve daima en iyiyi yapma endişesi yüzünden bilgisine nisbetle fazla eser vermeyen Kütükoğlu kendisine başvuran yerli ve yabancı araştırmacılara yakın ilgi gösterir, onların problemlerini halletmeye çalışır, vaktini ve bilgisini onlarla paylaşırdı.

Eserleri. 1. *Çeşmîzâde Tarihi* (İstanbul 1959, 1993). Kütükoğlu, Vak'anüvis Vâsıf'ın kaynaklarından olan ve 1180-1182 (1766-1768) yılları olaylarını içine alan Vak'anüvis Çeşmîzâde Mustafa Reşid'in eserini geniş bir tahlilden geçirerek yayımlamış, çalışmasında takip ettiği metot daha sonra bu alanda yapılan araştırmalara örnek olmuştur. 2. *Osmanlı-İran Siyasî Münasebetleri 1578-1590* (İstanbul 1962). Kütükoğlu'nun başta arşiv malzemesi olmak üzere Osmanlı ve İran kaynaklarını da kullanarak hazırladığı doktora tezidir. Sahasında Türkiye'de yapılmış ilk kapsamlı araştırma olan eser, Osmanlı-Safevî münasebetlerinin XVI. yüzyıl sonundaki uzun savaş döneminin dikkatli bir tahlilini ortaya koyar. Bu çalışmanın devamı olan ve 1590-1612 dönemini ihtiva eden, esasını yayımlanmamış doçentlik tezinin oluşturduğu kısmın ilâvesiyle (IV-VI. bölümler) eser 1993 yılında ikinci defa neşredilmiştir. 3. *Kâtib Çelebi "Fezleke"sinin Kaynakları* (İstanbul 1974). Kütükoğlu'nun profesörlük takdim çalışması olup titiz bir araştırmanın ürünüdür. Burada eksik ve hatalı bulunan matbu *Fezleke* yerine müellif hattı el yazması kullanılmış, eserin kitabî kaynak-

ları ve müellifin bunlardan faydalanma tarzı üzerinde durulmuştur. 4. *Vekâyinüvis, Makaleler* (İstanbul 1994). Kütükoğlu'nun ölümünden sonra yayımlanan eser, onun daha önce kaleme almış olduğu önemli makalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelmiştir. Kitapta yer alan makalelerin çoğu *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* ve *İslâm Ansiklopedisi*'nde neşredilmiş yazılardır. *Kâtib Çelebi "Fezleke"sinin Kaynakları* adlı küçük hacimdeki kitabın da yer aldığı eserde özellikle Osmanlı tarih yazıcılığıyla ilgili makaleler dikkati çeker. Bunlar arasında "Müverrih Vâsıf'ın Kaynaklarından Hâkim Tarihi", "Târîh-i Gilmânî'nin İlk Redaksiyonuna Dâir", "Tarih Kaynaklarının Neşrine Dâir", "Vekâyinüvis", "Şehnâmecî Lokman", "Sâfi'nin Zübdetü't-tevârîh'i", "Son Devir Osmanlı Biyografik Kaynakları", "Tarihçi Cevdet Paşa", "Münşeât Mecmualarının Osmanlı Diplomasisi Bakımından Ehemmiyeti", "Sultan II. Mahmud Devri Osmanlı Tarihçiliği" sayılabilir. Özellikle "Vekâyinüvis" maddesi, resmî Osmanlı tarihçiliğinin ortaya çıkışı ve vak'anüvis tarihleri hakkında ilk ayrıntılı inceleme özelliği taşır. Ayrıca *İslâm Ansiklopedisi*'ne yazdığı "III. Murad", "II. Süleyman", "Şah I. Tahmasb", "Şah II. Tahmasb", "Mustafa Paşa (Lala, Kara)", "Selânikî Mustafa Efendi", "Sinan Paşa", "Subhî Mehmed", "Şeref Han" ve "Varadin" burada yer almaktadır.

Tarih ve tarih yazıcılığına dair verdiği bazı tebliğleri eşi Mübahat Kütükoğlu tarafından ölümünden bir yıl sonra çıkarılan armağan kitabında (İstanbul 1991) neşredilen Kütükoğlu'nun *İslâm Ansiklopedisi (MEB)*, *Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi*, *Encyclopaedia of Islam* ve *TDV İslâm Ansiklopedisi* gibi eserlerde yazdığı başka maddeleri de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mubahat Kütükoğlu, "Meslekdaşım Bekir Kütükoğlu", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan*, İstanbul 1991, s. 1-11; Orhan F. Köprülü, "Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'nun Ardından", a.e., s. 13-16; Mustafa Küçük, "Merhum Hocam Bekir Kütükoğlu'nun Tevazuu", a.e., s. 17-20; Burhan Bozgeyik, *Mülâkatlar*, İstanbul 1997, s. 41-49; Atilla Çetin, "Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'nun Ardından", *Tercüman*, İstanbul 1 Temmuz 1990, s. 5; Mehmet Saray, "Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu", *Zaman*, İstanbul 21 Temmuz 1990, s. 2; Abdülkadir Özcan, "Bir İstanbul Beyefendisi: Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu", *İlim ve Sanat*, sy. 35-36, İstanbul 1993, s. 82-84; İlhan Şahin, "Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu", *Otam*, sy. 7, Ankara 1996, s. 479-482.

Bekir
Kütükoğlu